

DAGENS FRÅGOR

Den 30 maj 1945.

I öster. Blott få och ofta obestyrkta uppgifter stå att få från de vida landområden i östra och mellersta Europa, där Sovjetunionen för närvarande härskar. Hur tät mörkläggningen är framgår bl. a. av världens okunnighet om tilldragelserna i Ungern och särskilt Budapest efter de sovjetryska truppernas segerrika frammarsch. Att den svenska legationen i Budapest blivit plundrad, först av pilkorsmännen och därefter av ryssarna, har så småningom, genom direktör Ragnar Liljeblads inlägg i Västmanlands Läns Tidning, blivit offentligt känt även i Sverige. Men ännu saknas mera ingående skildringar av detta flagranta brott mot den exterritorialrätt, som en beskickning åtnjuter och som ryssarna på sin tid, 1928, voro så angelägna om att utsträcka även till den ryska handelsdelegationen i Stockholm.

I Polen, där tydligen en stor del av officerskåren i den mot de tyska ockupanterna kämpande underjordiska armén av ryssarna satts i koncentrationsläger, försiggår för närvarande en jätteomflyttning av polacker i Litauen, Vitryssland och det forna Öst-Polen till väster om Curzonlinjen. Denna »Zwangsumsiedlung» sker brådstörtat och tydligen för att ställa västmakterna inför fullbordat faktum. Företagen innan fred slutits måste denna ryska massdeportation vara lika folkrättsvidrig som tyska tvångsförflyttningar tidigare under kriget, t. ex. från det s. k. Warthegau till dåvarande generalguvernementet. Viss ersättning utlovas de tvångsförflyttade men den blir förvisso varken stor eller säker. Egendom får icke tas med vid omplaceringen. Då ryssarna, enligt egna medgivanden, åren 1939—41 deporterade österut över 1 miljon huvudsakligen polacker från östra Polen, ha de nu lyckats i sitt uppsåt att omöjliggöra en folkomröstning i detta språkblandade gebit. Ty det måste överstiga mänsklig makt att föra tillbaka från Sibirien, Ural, Polen och andra avkrokar av världen de massor, som tvingats att bryta upp från sin nedärvda bygd och delvis gått under vid alla deportationernas strapatser.

I Lettland likviderade ryssarna först den 10 maj de tyska och lettiska divisioner, som höllo Kurland. I mars återvände den s. k. lettiska nationalkommittén till Lettland för att under överste Osis' ledning restaurera den »Demokratiska lettiska republiken», men den röntte intet understöd från tyskarna, som in i det sista avvisade alla baltiska självständighetssträvanden, och kunde i det rådande militära läget inte åstadkomma något. I kampen mot de tysk-lettiska styrkorna i Kurland — de flesta letter torde av tyskarna vid deras återtag ha tvångsmobiliserats — hotade ryssarna i radio alla dem, som gjorde nationellt motstånd, med deportation eller dödsstraff. Borgare (»burschui»), som inte vilja erkänna Lettlands införlivning i Sovjetunionen, borde enligt Madonas radio anses som kriminella element och utrotas; Sovjetregeringen »skall utrota alla nationella blodiglar, som sugit sig fast vid Sovjetlettlands kropp» etc. Sedan tyskarna

vid katastrofen i maj flytt samt Libau och Windau fallit i ryssarnas händer, är det ovisst, vilket öde som drabbat de letter, som överlevt striderna — åtskilliga försökte fly till Sverige men cirka ett halvt tusental beräknas ha funnit sin död i vågorna, sedan flyktingebåtarna utsatts för beskjutning från ryska flygplan. Från Lettland i övrigt beräknas enligt uppgifter jordbrukarfamiljer till ett sammanlagt befolkningstal av omkring 50,000 under vintern ha deporterats till Ryssland, huvudsakligen härrörande från större jordbrukare, vilkas gårdar nu styckats. Från Riga torde också en stor del av industrien ha flyttats bort, om till det inre av Sovjetlettland eller till Ryssland vet man inte. Stora folkförluster har Lettland även lidit genom att den lettiska befolkningen, med eller utan militär utbildning, mobiliserades i vintras och placerades på utsatta linjer i den röda armén. Den lettiska nationaliteten, som även under förra världskriget åderläts svårt, synes nu hotad till själva sin existens.

Triestfrågan och dess förhistoria. Det är säkert ingen tillfällighet att i dagens europeiska politik Bornholm och Triest blivit de båda brännpunkterna. Norr och söder om kontinenten ligga bägge på gränslinjen mellan den anglosaxiska och den ryska maktsfären.

Problemet Bornholm är det enklare av de båda. Det kompliceras icke av etnografiska faktorer. Ön är otvetydigt dansk.

Men i fallet Triest sammanfaller frågans storpolitiska aspekt med en lokalpolitisk tvist, som har sin grund i Sydosteuropas invecklade nationalitetsproblem och som framkallade åtskillig oro redan när det habsburgska dödsboet skulle skiftas efter förra världskriget. Bakom maktkampen mellan Ryssland och de västallierade avtecknar sig den på sistone starkt accentuerade jugoslavisk-italienska rivaliteten om Triest och Istrien.

Området utgjorde Italiens viktigaste irredenta före första världskriget, och utsikten att genom deltagande i kriget på ententens sida kunna förvärva detta jämte Sydtirolen och delar av Dalmatien föranledde Italien att bryta sig ut ur trippelalliansen och förklara sina tidigare bundsförvanter krig.

Triest är otvivelaktigt till övervägande del en italiensk stad. Men lika obestriddigt är att staden hyser en betydande jugoslavisk minoritet och dess uppland till större delen är bebott av slaver. En rätt klar motsättning rådde redan under den österrikiska tiden mellan de italienska och slaviska folkelementen, och den utnyttjades naturligtvis skickligt av de habsburgska politikerna, som även i detta fall följde devisen: *Divide et impera*.

Jugoslavernas protester förklingade emellertid ohörda på fredskongresserna efter första världskriget och Italien erhöll som en del av det pris som utlovats för dess bidrag till centralmakternas nedkämpande, förutom Sydtirolen, Dalmatiens administrativa centrum Zara och några öar vid Adrias östkust, även Triest med Fiume, hela Istrien samt området kring Görz (Gorizia) mellan Isonzofloden och den gamla österrikiska gränsen. Tillsammans med slättlandet kring Tagliamento kallades hela detta område av italienarna populärt pro-

vinsen Venezia Giulia, det juliska Venetien, ehuru det administrativt kom att uppdelas på tre departement: Trieste, Gorizia och Udine.

I den officiella italienska folkräkningen 1921 uppgavs att av en totalbefolkning på 970,000 i detta område (inbegripet Zara och de dalmatinska öarna) 360,000 skulle vara av slavisk ras. Denna uppgift är emellertid uppenbart alldeles för låg. Den österrikiska statistiken för år 1919 kom till en siffra av 478,000 för den sydslaviska befolkningen i samma distrikt på den österrikiska sidan av gränsen, och den italienska statistiken räknade 1911 52,000 slovener i Udineområdet. Redan detta gör 530,000, och då man kan utgå från att folkökningen bland slaverna varit minst lika stor som bland italienarna, kommer man till det resultatet att den slaviska delen av områdets befolkning 1921 måste ha utgjort omkring 600,000 eller närmare $\frac{2}{3}$.

De italienska folkräkningsmetoderna voro emellertid mycket godtyckliga, och sannolikt visa även de österrikiska siffrorna för 1910 alldeles för låga siffror för slaverna. Då handhades t. ex. folkräkningen i Triest av stadsfullmäktige, som helt behärskades av italienarna. Den gav till resultat att blott 36,200 personer skulle ha slaviskt modersmål. Sedan stadens sydslaviska befolkning energiskt protesterat företogs en revision i två distrikt och resultatet blev att siffran måste höjas till 59,916. Redan då, när staden hade omkring 240,000 invånare, var alltså minst 25 % av befolkningen slovensk. De italienska folkräkningsmetoderna 1921 voro än godtyckligare. I flera distrikt i Triest understeg antalet av den officiella statistiken upptagna slaver väsentligt enbart antalet barn som besökte de slovenska folkskolorna! På landsbygden var det ändå värre i stället. I ett rent slovenskt landsortsdistrikt Mošćenice, som hade över 3,000 invånare, varav ingen enda italienare — bortsett från några få tjänstemän — upptog statistiken sålunda inalles 18 personer av slavisk nationalitet.

Den brutala denationaliseringspolitik, som under mellankrigsperioden drevs av de fascistiska myndigheterna, kan möjligen något ha förskjutit proportionen mellan de olika befolkningselementen till italienarnas förmån. Att anföra statistiska uppgifter från denna tid är emellertid meningslöst — de sakna all verklighetsgrundval. Men även om inflyttningen av italienare från det gamla kungarikets territorium var rätt betydande och åtskilliga tiotusental slaver tvingades att utvandra kan detta icke ha påverkat områdets klart slaviska karaktär, lika litet som de våldsätgärder, med vilka man förgäves försökte utplåna befolkningens nationalmedvetande. Vid bilfärder kors och tvärs genom Venezia Giulia var det ännu på trettioalet lätt för den som är kunnig i slaviska språk att konstatera att lantbefolkningen överallt i byarna praktiskt taget var rent slavisk och att man praktiskt taget aldrig påträffade andra italienare än förvaltningens olika funktionärer. Ett undantag får dock göras för vissa delar av den istriska kusten, särskilt på västsidan, där fiskarbefolkningen till övervägande del var italiensk, och för städerna Triest och Fiume. Men även om italienarna över dominerade där, så kan det icke bestridas att en mycket betydande del av befolkningen även där var jugoslavisk — i varje fall mellan 25 och 35 %.

Denna omständighet utgör bakgrunden för de jugoslaviska kraven på detta område. De ha ytterligare skärpts av minnet av de lidanden, som befolkningen fått genomgå under det fascistiska väldet. Utrymmet medger icke att belysande detaljer framläggas, men några väsentliga fakta må dock anföras.

Samtliga den sydslaviska minoritetens ledande personer och över huvud de flesta intellektuella men därjämte även de mest nitiska patrioterna bland arbetare och bönder deporterades till Lipariska öarna och andra koncentrationsläger, för så vitt de icke dömdes till döden eller till fängelsestraff på upp till 30 år. Genom en hänsynslös valterror avstängdes sydslaverna från representation i parlamentet, alla deras tidningar och periodiska publikationer indrogos, deras skolor stängdes, från kyrkorna förjagades deras präster och ersattes med rättrogna fascistiska italienare, alla politiska, kulturella och ekonomiska föreningar och organisationer upplöstes, församlings-, tryck- och yttrandefriheten upphävdes.

Förföljelsen kulminerade under andra världskrigets »nyordningsperiod» och utsträcktes efter axelmakternas segerrika Balkanfälttåg våren 1941 även till de delar av Slovenien som Italien då annekterade (jfr Sv. Tidskr. 1943, sid. 241).

Det är under dessa omständigheter inte att undra på att den nya sydslaviska förbundsstat som under Titos ledning framgånit ur andra världskriget till det yttersta vill hävda sina krav på att de landsmän, som under mer än ett kvarts sekel utgjort en av Europas hårdast förtryckta nationella minoriteter nu skola få drägligare levnadsförhållanden inom ramen av det federativa Jugoslavien. Vissa kompromisser kan Tito nog tänkas vara beredd till, men allt för långt i eftergivenhet kan han säkerligen inte gå med hänsyn till sin prestige inom sitt eget land. Man får ej glömma att efter det första världskriget voro serberna de fullständigt dominerande inom den jugoslaviska politiken. Triest, Fiume och Istrien lågo långt bort västerut — nästan utanför den serbiska lokalpatriotismens horisont. Det kändes därför inte så hårt att göra eftergifter på denna punkt och stillatigande åse de italienska övergreppen mot den sydslaviska minoriteten därpå. Men hos kroater och slovenier, som hade missförhållandena utanför sin egen dörr, kvarlämnade den serbiska eftergiften mot Italien en tagg i hjärtat.

I det nya Jugoslavien äro de olika folkstammarna likaberättigade partners. Och Tito är själv kroat, många av hans närmaste män äro slovenier. De tillhöra alltså just den stam, som hårdast känt det italienska trycket och närmast aspirerar på de nu ånyo omstridda distrikten. De skola helt säkert icke så lätt kompromissa.

Den lösning av problemet Triest som nyligen framlades på en folkförsamling i staden och som helt säkert inspirerats och letts av Tito och hans anhängare, nämligen att Triest skulle bli en autonom fristad inom jugoslaviska rikets ram, har alltså i och för sig mycket som talar för sig. Triest är därtill den naturliga storsjöhamnen både för Österrike och Tjeckoslovakien, i viss mån för hela det mellersta Donaubäckenet. Men tillvägagångssättet, det ensidiga bestämmandet

under rysk ledning av områdets öde, strider helt mot allt det myckna allierade talet tidigare om samfälld lösning av de internationella problemen. Ur denna synpunkt är Titos och Sovjetrysslands steg i högsta grad olycksbådande för framtiden.

Förre utgivaren av *Neue Freie Presse* i Wien d:r Ernst Benedikt, boende sedan några år i Stocksund, har för *Svensk Tidskrifts* räkning gjort några randanteckningar om det klassiska och det nazistiska Tyskland.

Weimar och Buchenwald. En romersk skriftställare klagade under folkvandringstiden över Roms olycksöde. Han skildrade förödelsen i det tidigare paradisiska landskapet. Han grät när han tänkte på ruinerna efter praktfulla konstverk. Han målade förfallet efter allt, som förut tycktes stort och välmående. Det fördärv, som nu drabbat Tyskland, överstiger emellertid allt vad som förekommit i historien. Ty hur djupt Rom politiskt än sjunkit och hur höggradigt dess elände än var, bevarade det dock sitt påvedöme och den omätliga känslan av sin värdighet. Rom behöll kärnan till en ljusare framtid. Det var svårt lemlästat men inte nedsmutsat. Det var föremål för hat men inte för det frenetiska raseri som de tyska koncentrationslägren nu måste väcka till liv.

Heinrich Heine har en gång tillåtit sig den vanvördigheten att låta en av sina figurer ropa: »Ack, Gud, vad är Du för en Shakespere!» I själva verket skulle ingen dramatisk diktare kunnat på ett fruktansvärdare sätt framställa kontrasten mellan det gamla och det nya Tyskland, mellan dess goda och dess onda genius än tillfälligheten att Buchenwalds fångläger låg blott ett par kilometer från Weimar. Ty antag att det klassiska Weimars innevånare hade fått kännedom om detta ohyggliga grannskap. Antag att alla de, som andligen blommat vid detta musernas hov — Goethe, Schiller, Wieland, Herder och vad de heta — fått vetskap om de gräsligheter, som tilldragit sig i deras omedelbara närhet. De skulle ha vänt sig bort med fasa. De skulle ha flytt undan ödet att tillhöra ett folk, som var i stånd att begå sådana systematiska våldsdåd.

Ingenting var ju för Weimarkretsarna mera främmande än trånghuvad nationalism och brutal råhet. Under franska revolutionens epok drog sig Goethe i befrielsekrigets dagar undan till studiet av — kinesisk kultur och kinesisk historia. Han avhöll sig nästan fullständigt från tidningslektyr för att inte förlora sin världsåskådningsfrihet. När Tyskland stönade under Napoleons regemente efterföljde han med glädje imperatorns rop att komma till Erfurt och hade med honom ett timplågt samtal, vari han skänkte korsikanens geni sin ärebetygelse. Prydd med hederslegionen mottog han ännu så sent som 1813 den österrikiske generalen, fastän Napoleon var slagen. Sin son förbjöd han att delta i frivilligrörelsen, trots att denna rev med sig all Tysklands ungdom. När han en gång stadd på resa på landet mötte studenter, som ropade ut sin fiendskap till Napoleon, svarade han dem: »Rüttelt nur an Eueren Ketten! Den mannen är för stor för Er.» Medvetet fullföljde han världshumanitetens ideal. Hans idé

var en kulturell gemenskap, som inte gjorde halt framför några gränser och som inte uteslöt någonting av skönhetsidealen oberoende av från vilket folk dessa än leda sitt ursprung.

Likaså hade Goethe gjort en formlig kult av lord Byron, vilkens don Juan han delvis översatt. Såsom ett bestående minnesmärke över denna kult formade han i Fausts andra del gestalten av en skön yngling, som går under i sin hejdlösa strävan att komma framåt och stiga uppåt. Goethe hyllade också italienaren Manzoni, vilkens roman »De förlovade» han aldrig nog kunde lovorda, liksom den polske klassikern och diktaren Mickiewicz. Han älskade Tegnér's Fritiofs saga liksom Oehlenschlägers verk. I likhet med Herder sökte han också motiv i litauiskt och estniskt tankeliv. Ja, hans kunskap sträckte sig ända till Persien och Indien, och hans »West-Östlicher Divan» vittnar om en fantastisk inlevelse i denna främmande, avlägsna, exotiska värld. Visserligen skänkte han alltifrån ungdomen sin hyllning också åt Fredrik den Store och utpekade dem som lumpna hundar, vilka i Berlin försökt att väcka till liv en stämning mot denne. Men detta var dock hos en väldig personlighet mera ett estetiskt intryck än en politisk dom. Ty säkert skulle Goethe, den fria riksstaden Frankfurts stolte borgare, inte kunnat uthärda den preussiska tvångströjan. Han var ju en hängiven anhängare av de små tyska furstehoven. Han yttrade en gång att det vore bra om Tyskland inom sitt gebit kunde njuta av fullständig rese- och umgängesfrihet samt undslippa de många tullskrankorna, skillnader i penningvärde och andra ekonomiska hinder. Men aldrig skulle Tyskland få gå miste om de andliga centra, som furstarna i de medelstora och små staterna skapat kring sig. Aldrig borde deras ädla strävanden få glömmas.

Lika internationellt sinnad var Schiller, även om hans ande helt naturligt inte kunde utveckla samma oerhörda vingbredd som Goethes. Men även Schiller förstod på ett underbart sätt att helt tränga in i andra nationers mentalitet. Han, den tyske diktaren, skänkte schweizarna deras nationella drama, Wilhelm Tells kamp mot den tyska kejsarmakten. Schiller blev andligen talat en fransk ultrapatriot genom sitt förhållande av Jeanne d'Arc. Med samma kraft absorberar han engelsk nationell kultur genom sina karaktärsbilder av Elisabeth och Maria Stuart. Dessa idealiserades visserligen men deras träffsäkerhet har dock till sina grundlinjer bekräftats av den moderna forskningen. Denna andliga friborenhet gjorde det för honom möjligt att under sina sista levnadsår tränga in i 1600-talets polska och ryska miljöer. Fragmentet »Demetrius» är visserligen blott en torso, men så ädel och så fullkomlig samt med en så suverän behärskning av stoffet som blott hos ett antikt mästerverk. Schiller umgicks med planen att skriva en kantat till det tyska folkets ära. Hans grundtanke var att detta folk utan politisk makt och utan verklig maktutövning likväl tack vare sin »Geist» och endast tack vare denna skulle överträffa andra folk.

Sådan var andan i Weimar, vilken också Thomas Mann har framställt i sin förtjusande novell »Lotte in Weimar». Denna anda levde kvar till 1800-talets mitt. Storhertig Karl Alexander värnade om tradi-

tionen från de tyska klassikernas tid. Han inbjöd Franz Liszt till Weimar, och omkring denne bildades en hel skola för den stora musiken och den förnämsta konstvärlden. Här uppfördes vid denna tid på ett mönstergillt sätt Schillers och Goethes bästa verk; också deras epigoner, sådana som Kleist och Hebbel, vunno här förtjänt erkännande och välvilligt bifall. Även efter denna tid rådde i denna lilla stad en egenartad gemytlighet och förnämhet. Jag ser mig själv i Goethe-Haus: den breda fristående trappan och det behagliga stora och ljusa sällsapsrummet. Det mäktiga huvudet på Juno Ludovisi lyste från sin piedestal. Överallt kunde man se Goethes samlingar, mynt, teckningar och manuskript. Med djupaste vördnad betraktade man pulpeten, vid vilken Goethe arbetat, och länstolen i det lilla trevliga sovrummet, där han utandades sin sista suck. Lika rörande var det att se det torftiga obekväma rum, där Schiller levt och verkat. Weimar var mitt i det militära och industriella Tyskland en fredens och vilans ö, ett andens reservat.

Har detta Tyskland, Weimars Tyskland, för alltid dött? Finns det blott kvar det andra Tyskland, Buchenwalds Tyskland? Jag tror att ingen har rätt att påstå det. Jag tror att de flesta folk innesluta flera typer och att det är en fråga om rätt uppfostran och säkerligen också en produkt av händelsernas gång, vilken typ som avgår med segern. T. o. m. denna högsinnade Weimaranda har inte kunnat hindra de olyckor, som nu drabbat det tyska folket. Den stora ligiltigheten bland senare tidens intellektuella för den politiska utvecklingen fann sitt rättfärdigande, sitt alibi i hållningen hos de klassiker, vilkas politiska hållning städse blev den något helt främmande. Men mer än så. Goethes stora livsverk »Faust», det mäktigaste utflödet av hans poetiska ådra, kunde blott inverka skadligt på dem, som överflyttade denna typ från det poetiska till det grovt sinnliga och materiella. Ty vad är »Faust» avklädd alla sina oskattbara poetiska värden? En apoteos av den rolösa och riktninglösa strävan, ett rättfärdigande av brott och mord såsom en följd av denna strävan. Detta faustiska element stärkte i Tyskland tron att allt var tillåtet, för att citera Dostojevski. Den ständiga högspänningens, den eviga otillfredsställelsens sinnelag, den anda av »immer-mehr-wollen», som icke hesiterar ens om vägen måste gå över lik — är icke detta mentaliteten hos det Tyskland, som framkallat världskriget? Förvisso skulle Goethe med harm och förakt ha tillbakavisat denna slutsats, men tvivelsutan har denne missförstådde Faust blivit en lika stor fara för Tyskland som den missförstådde Nietzsche.

Jag skulle alltså inte vilja sammanfatta konklusionen av dessa reflexioner i denna formel: tillbaka till Weimar! Tyskland — det som en gång i framtiden blir det nya Tyskland — kan inte gärna se, att dess diktare och tänkare stå kyliga och främmande gentemot dess författning och dess politiska framtid. Det behövs andens hjältar, som kämpa för dess demokrati och för dess frihet. Det behövs ett Weimar, som med anknytning till det bästa i epoken efter det första världskriget helt är fyllt av plikten att leda det tyska folket tillbaka från romantiken till verkligheten. Övermänniskan Faust har fört med

sig undermänniskan, sadismens människa. Det är inte övermänniskan, som kan frälsa Tyskland, utan återgången till den mänsklighet, som motsvarar det sanna Weimar.

Ernst Benedikt.

Hitler-Tysklands katastrof — *Sic transit gloria mundi!* Det var svårt **ingen ny dolkstötslegend.** att låta bli och tänka på det gamla latinska visdomsordet, när tredje rikets siste regeringschef, storamiral Dönitz, i sitt tal den 8 maj bl. a. med ett enda pennstreck utplånade Nationalsocialistiska Tyska Arbetarpartiets tillvaro. Rent statsrättsligt utgjorde tvivelsutan följande tre meningar talets intressantaste och mest uppseendeväckande passus: »Det nationalsocialistiska partiet har försvunnit. Det råder icke längre någon enhet mellan stat och parti. De grundvalar på vilka Tyska riket hade byggts ha försvunnit.» Visserligen har Dönitz' historiska roll knappast någon större betydelse än just att utgöra den lilla detaljen att det även inom det nationalsocialistiska Tyskland funnits en Badoglio. Men det vore missvisande att beteckna hans bokslut som blott och bart taktik i känd nazistisk camouflagestil.

I själva verket har situationen tvungit en av tredje rikets stordignitärer att offentligt och icke minst inför det egna folket desavouera tusenårsdrömmen och samtidigt varje ev. på nytt uppdykande dolkstötslegend. Huruvida det verkligen varit f. rikskanslern Hitler som utnämnt Dönitz, det är en fråga som än så länge är outredd. Men Dönitz' lakoniska konstaterande att någon enhet mellan stat och parti inte längre finns, var ju dödsdomen över den Hitlerska totalitära statsprincipen. Det stats- och enpartivälde som sedan tredje rikets officiella proklamerande den 30 januari 1933 ägt all makt och härlighet hade därmed lysts i graven. Något nytt 1918 — av f. rikskanslern alltid fruktat och ofta målat på väggen som ett annat mene tekel — har det av kända politiska anledningar icke kunnat bli, ty tredje rikets totalitärterroristiska statsskick inbjöd icke till revolutionär levée en masse nerifrån. Men *om* nu i och med Hitlers maktövertagande — enligt vad officiellt proklamerades och redan som en historisk sanning ingått i tredje rikets skolböcker — den nationella revolutionen gjorde sin entré i det enligt nazisterna av Weimarpubliken så skamfilade Tyskland, *om* en dylik nationell revolution verkligen har åstadkommit, så utgjorde i alla fall de ord och handlingar, som signerades av Dönitz och von Schwerin-Krosigk, den egentliga kontrarevolutionens insegel, en kontrarevolution mot tredje rikets heliga ande och bokstav. Från och med nu hade nämligen tredje riket förklarats illegalt — av det döende nazistiska väldets fungerande högsta ämbetsmän.

Spelet bakom tredje rikets kulisser — dessa blevo slutligen ganska genomskinliga — under månadsskiftet april—maj i år påminde i viss mån ändå om det som förekom under de ödesdigra höstmånaderna 1918 mellan Berlin och det tyska högkvarteret i Spa. Även då var de ledande politikerna in i det sista mycket slösaktiga med parollen »Durchhalten!». Men det var generalstaben som genom-

trumfade vapenstilleståndskravet, militärerna dirigerade fredstrevarna och general Groener klargjorde för Wilhelm II att Hohenzollernväldet var slut. D:r Uno Willers har i ett nyligen publicerat särdeles upplysande arbete, »Tysklands sammanbrott 1918», redogjort för händelseförloppet, som i själva verket dementerade dolkstötslegendens demagogi. Även den gången inställde sig den stora, allt annat överskuggande frågan: var det militära läget sådant, att Tyskland hade kunnat hålla ut avsevärt längre för att nå fram till om också icke en »segerfred» så dock drägligare fredsvillkor. Willers skriver härtill: »Frågan låter sig säkerligen numera definitivt besvaras. Bl. a. härledningens stilleståndskrav och många militära auktoritetens utsago peka i annan riktning. Allt tyder på att det militära sammanbrottet var det primära, den revolutionära utvecklingen det sekundära.» Om någon revolutionär utveckling i stil med Spartakusrörelsen den gången kan det ju i samband med tredje rikets sammanbrott inte vara tal. Även den här gången var det militära sammanbrottet det primära.

Emellertid visar sig genast även en annan konsekvens. Den militära katastrofen sammanfaller med den politiska. Under mer än tolv år har världen fått höra vilken inre och yttre praktbyggnad tredje riket var. Ännu i sin sista appell till östfronten förkunnade Hitler: »I det ögonblick då ödet har kallat bort alla tiders störste krigsförbrytare från jorden skall *detta krigs vändpunkt* avgöras.» (Våra kursiveringar.) Och tre dagar senare kom ekot från Goebbels, som än en gång hyllade rikskanslern som »Tysklands tappreste hjärta och vårt folks mest glödande vilja» samt fortsatte: »Om nationen ännu andas, om den ännu har *chans till seger* framför sig, om det ännu finns en utväg ur *den dödligt allvarliga faran*, så är det honom vi ha att tacka härför. Tyskland är alltjämt trohetens land. Denna trohet kommer i faran att fira sin skönaste triumf. Aldrig skall historien om denna tid kunna säga att ett folk övergav sin Ledare eller en Ledare sitt folk. *Men detta är segern.*» Men skrev då redan den 19 april. Två dagar senare börjar Berlins dödskamp; enligt officiella tillkännagivanden tillbringar nu Hitler och hans följe sina dagar och nätter i stabskvarterets bunker mitt under rikshuvudstadens ruiner. Borde inte i denna fullkomligt hopplösa situation Dönitz' och Schwerin-Krosigks blott få veckor senare framkomna programmatiska uttalanden om att varje fortsättande av kriget endast skulle innebära en meningslös blodsutgjutelse och upplösning redan ha varit färdiga, åtminstone i koncept? Men kring den 20 april pågick tydligen ännu dragkampen mellan den politiska ledningen och de militära realpolitikerna, mellan fantaster och demagoger å den ena sidan och nyktra räknare å den andra. Vi har här ovan citerat Hitlers och Goebbels' sista tal icke för att efteråt njuta av deras synnerligen subtila utformning — fast den som få formligen inbjuder till satir. Nej, citaten visar med fruktansvärd, skrämmande tydlighet den återvändsgränd tyska folket råkat i, sedan det anförtrött sig åt en dylik politisk ledning, vilken ännu i dödsögonblicket icke ryggar tillbaka för ytterligare utbroderande av makabra fantasmago-

rier. Knappast tidigare har det totalitära statsväldet desavouerats och blamerat sig på ett så flagrant sätt. Givetvis måste Hitlers och Goebbels' uttalanden även för män av Dönitz' och Schwerin-Krosigks virke ha förefallit som fullständigt vansinniga och abnorma i samma stund, då de offentliggjordes. Men det passar utmärkt i den sjukdomsbild den totalitära staten i dess helhet erbjuder, att de militära realpolitikerna, krigföringens hjärnor, redan syssla med kapitulationsbestyren, medan den politiska ledningen ända till the bitter end genomför sin både makabra och dekorativa roll.

På öppna scenen uppträdde alltså Ledaren och propagandaministern som icke riktigt kunde besluta sig, om Tyskland skulle segra och dö på en gång samt genast därefter återuppstå i ny glans; som bekant förekom i Goebbels' tal också löftet att »en ny lycklig början till en blomstringstid utan like för tyskheten» omedelbart förestod på grund av der Führers ofelbart riktiga vägledning. Men bakom Potemkin-kulisserna är redan kapitulationsledningen — män som åtminstone nu icke längre uppskattar propagandans dimbildning — ivrigt sysselsatt med att röja vägen för katastrofpolitikernas detronisering. Det går bara två — för tyska folkets del fruktansvärda — veckor, räknat från striden inne i Berlin, innan den nyutnämnde utrikesministern Schwerin von Krosigk, tidigare tysknationell, framträder inför offentligheten med en förklaring som skiljer sig från hans tidigare Ledares som det klara förnufts röst från den omtöcknade besatthetens ramaskri: »Våra städer äro förstörda, våra kulturminnesmärken ligga i spillror. Hundratusentals kvinnor och barn ha förts bort av krigets raseri, medan miljontals tyska män och ungdomar ha dött på slagfältet. Om det därför ur de lidande kvinnornas och mödrarnas hjärtan stiger upp brinnande böner till himlen att världen måtte förskonas från fasorna av ett nytt krig, så sker detta starkast och mest längtansfullt från det tyska folkets hjärta.»

Plötsligt upptäcker tredje rikets konkursförvaltare, d. v. s. de män som tar hand om avvecklingen av den nazistiska mardrömmen, nya perspektiv, som skam att säga helt och hållet hämtas ifrån den under tolv långa år så förhånade liberalistiska rättsstatsideologin! Greve Schwerin von Krosigk utropar i sitt tal att mänskligheten längtar efter en lösning på de brinnande sociala frågorna i vart land, men att en sådan lösning icke får bli bolsjevistisk. Vilket alternativ återstår alltså? För svenska läsare låter det inte alls uppseendeväckande, men det är överraskande att höra det ur hr von Ribbentrops efterträdarens mun: lösningen »måste baseras på en rättvis social ordning som respekterar individens frihet och värdighet.» Fyra dagar senare betecknar sig Schwerin von Krosigk »som den ledande ministern inom den tyska regering som storamiral Dönitz utnämnt för att ta hand om krigsuppgifterna» — och förkunnar som sådan att tyska krigsmaktens överkommando givit order till alla stridande tyska trupper att kapitulera utan villkor. Och återigen bevittna vi skådespelet att vid tredje rikets grav en tysk rikminister ger uttryck för rättstatens patos och för en politisk etik som, innebärande »medborgarens seger över soldaten», utdömts av den nazistiska totalstatens

»heroiska» ideologi. Då nazismens och Hitlerkrigets nederlag är ett faktum, avger Dönitz-regeringens utrikesminister följande brage-löfte: »I vårt land skall rättvisan vara högsta lag och ledande princip. Vi måste också erkänna lagen som grundval för alla rela-tioner mellan nationerna. Vi måste erkänna den och respektera den av inre övertygelse. Aktningen för fördragen kommer att bli lika helig som vårt lands avsikt att tillhöra de europeiska nationernas familj som en medlem vilken önskar mobilisera alla mänskliga, mora-liska och materiella krafter i syfte att läka de fruktansvärda sår som kriget vållat.»

I sitt här inledningsvis citerade tal den ⁹/₅ bekräftade Dönitz sin utrikesminister genom att säga: »Vi måste besjålas av viljan att göra vårt bästa i vårt arbete, ty utan detta kan det inte finnas någon grundval för vårt framtida liv.» Han lät till och med förhoppningsfull: »Vi kunna anträda vår väg i förhoppningen att den tid skall komma, då våra barn skola leva ett fritt och tryggt liv i ett fredligt Europa.» Emellertid hade Krosigk blott en dag tidigare i sitt tal till tyskarna icke endast nämnt »sammanbrottet av det förgångna» utan även yttrat: »Ännu en gång måste vi inleda vandringen genom den mörka framtiden.» Mellan den Golgataväg, som Hitlerstyret med berätt mod röjt för den tyska nationen, och förhoppningen att redan den nästa generationen skall kunna leva ett fritt och tryggt liv ligger tyvärr bråddjupet av tolv ondskefulla års planliga utsläckande av grundläggande mänskliga och samhällsliga värden: Rätten, Friheten, aktningen för människovärdet. Det är ganska sannolikt att förutom de mänskliga rättigheterna och rättsstatsprinciperna även lösenordet demokrati åter skall finna insteg i tyska folkets offentliga liv.

Tredje rikets sammanbrott är i denna stund visserligen ett faktum, men sammanbrottets omfattning kan endast ännu anas. Man kan icke beskylla Schwerin von Krosigk för överord, när han i sitt tal den 2 maj begagnade det slitna men här lämpliga uttrycket: Tysklands mest tragiska stund.

Günter Dallmann.

Varför juris hedersdoktor? Det börjar bliva alltmera vanligt, även i Sverige, att universiteten hedra framstående medborgare med hedersdoktorat. Tidigare förekommo sådana kreationer vanligen endast vid jubiléer och liknande högtidliga tillfällen; numera företagas de även till vardags. Naturligtvis har en viss inflation härigenom icke kunnat undgås. Utmärkelsen är icke längre i samma utsträckning som tidigare en belöning för lärda mödor, vilka av en eller annan anledning icke kommit att i vanlig ordning krönas av den akademiska lagern, eller för märkliga samhällsinsatser av kulturell art.

Dessa reflektioner inställa sig särskilt vid meddelandet att den juri-diska fakulteten vid Uppsala universitet förlänat statsrådet Gustav Möller den juridiska doktorsgraden honoris causa. Utnämningen har motiverats med hans insatser på det sociala lagstiftningsområdet.

Såväl i Sverige som i utlandet hava vid olika tillfällen till hedersdoktorer kreerats personer, vilkas förtjänst legat på det filantropiska och sociala området, och hedersbetygelsen har uppfattats som en välförtjänt medborgerlig hyllning. I den sociala filantropiens hemland Schweiz ha sådana utnämningar t. o. m. varit så vanliga, att man där i dessa sammanhang talar om »DOCTEURS EN CHARITÉ». Gustav Möllers förtjänster om den svenska socialpolitikens utveckling äro dock så kända, att även en akademisk hedersbetygelse åt hans verk icke i sig själv möter kritik.

Däremot ställer man sig frågande varför just den juridiska fakulteten känt sig manad att uppträda i belönarens roll. Om medicinska eller filosofiska, ja kanske t. o. m. den teologiska fakulteten velat hylla Gustav Möller för hans livsgärning på det sociala området, hade därom varit föga att säga. Vilken uppfattning, man än må hysa om densamma, den har förvisso präglats av en varm och levande människokärlek. Hans insatser inom rättsväsendet äro däremot av mera tvivelaktig art. Ty just i fråga om den juridiska uppbyggnaden är hans sociala lagstiftningsverk mycket angripbart. Han har aldrig gjort allvarliga ansatser att söka det systematiska sammanhang i sitt verk, som bör vara den omsorgsfulle lagstiftarens främsta uppgift. Det har överhuvud icke legat för hans mentalitet. I den svenska sociallagstiftningen korsa principer och ståndpunkter varandra. Den är därför mera än något annat område av svensk rätt svåröverskådlig och motsägelsefull. Trots redan mångårig tillämpning bär den ännu i långa stycken den lösa improvisationens prägel. De årligen återkommande ändringarna och tilläggen förstärka detta intryck. Ur det lagstiftningsverk, som tillkommit på Gustav Möllers initiativ, har man svårt att hämta exempel på lagar, vilka hålla de anspråk på stringens, tydlighet och genomtänkta detaljer, som anses oeftergivliga inom civil- och kriminallagstiftningen, men väl på sådana, som söka sin like i otydlig formulering och bristande klarhet. Semesterlagen av år 1938 är ett sådant, knappast enastående, men säkert oöverträffat. Det är endast på den egentliga avtalsrättens område, vilken kodifierats på annat initiativ, som man finner genomtänkt grundlighet och klarhet.

Det är ingen tillfällighet, att ropet på reda och sammanhang i sociallagstiftningen för varje år växt i styrka. Socialvårdskommittén tillsattes för att bringa ordning i förvirringen, men fick annat att göra och synes hava resignerat inför sin egentliga uppgift. Nu har socialdemokraten Rickard Lindström ånyo rest kravet i riksdagen. Att uppsalauniversitetet funnit kvaliteten av denna lagstiftning vara av sådan art, att den belönats med en *juridisk* doktorshatt, ter sig under sådana omständigheter, åtminstone för den utomstående, underligt och gåtfullt.

Tidens industri- I en inledningsartikel till Tidens industrikritik

kritik. (Tiden n:r 2) lämnar professor Myrdal en närmare förklaring till socialdemokratiens nya målsättning. Det måste sägas, att denna förklaring är av betydande principiellt intresse. Det kan

väl också antagas, att de tankegångar, som här framläggas, äro vägledande för efterkrigsplaneringskommissionens arbete.

Ehuru produktivitetstegringen nu ersatt eller åtminstone fått företräde framför inkomstutjämnningen som mål för arbetarrörelsens efterkrigspolitik, så föreligger dock en betydande skillnad i motiven härför mellan densamma hos å ena sidan arbetarrörelsen och å andra sidan det privata näringslivet och dess politiska arm, högern — för att tala med professor Myrdals terminologi. För arbetarrörelsen äro de sociala reformerna det väsentliga. Deras genomförande kostar emellertid stora penningbelopp, och dessa kunna endast erhållas genom en höjd produktivitet. Därav intresset för den senare. För näringslivet däremot är produktivitetstegringen mål i och för sig och välståndets höjning automatiskt följden av den förra. Att alla böra få del därav är självklart, och om fördelningen böra de i produktionen deltagande parterna förhandla med minsta möjliga inblandning från tredje parts sida.

Att de sociala reformernas dominans dock kan verka återhållande på välståndshöjningen tycks icke ännu stå klart för arbetarrörelsen. Däremot är realismen i förkunnelsen obestriddig, ty »lyckas vi icke förverkliga produktivitetshöjningen blir hela vår reformpolitik illusionsmakeri, i lindrigaste fall täckt genom inflation av penningenheter», säger professor Myrdal. Det farliga i denna tankegång är, att det skall reformeras, kosta vad det kosta vill, även till priset av ett förstört penningväsen. Skulle det få gå så långt, kan dock ett svårt bakslag förutses.

Viktiga äro också de konsekvenser, som kunna väntas av arbetarrörelsens nya målsättning. Det skall onekligen bli intressant att iakttaga, om fackföreningsrörelsen, som hittills vuxit sig stark på lönekampens paroll och vunnit sin makt genom att hittills med framgång tillkämpa sina uppdragsgivare nya förmåner, också skall kunna bibehålla greppet om arbetarmassorna med uppmaningar om återhållsamhet i lönekraven. Den kommunistiska fraktionen av arbetarrörelsen, som nu fått överta rollen som företrädare för lönekampen, har onekligen erhållit ett skarpt vapen i kampen om rösterna. Särskilt för arbetarungdomen måste förespeglingar om snara löneförhöjningar vara betydligt mera lockande än löften om höjd realinkomst om ett visst antal år, när produktiviteten stigit tillräckligt. Hur svårt det är att bibringa folkflertalet en dylik tålmodig tillförsikt har väl icke minst högern fått erfaras.

Även om målet för efterkrigstidens ekonomiska politik är klart angivet, så äro medlen att realisera det ingalunda lika klart skönjbara. Hur skall det privata näringslivet rent konkret bära sig åt, när deras egna ansträngningar att rationalisera uppenbarligen icke enligt professor Myrdal äro tillräckliga? Även sedan man studerat n:r 3 och 4 av Tiden, känner man sig villrådlig. Det är för det privata näringslivets del, frågan ställs, — den del av näringslivet, som skall få fortbestå fri. Förstatligandet skall ju ännu så länge endast beröra vissa eller åtminstone inte alla delar av näringslivet. Givet är, att rationaliseringen är medlet, men att rent konkret genomföra en sådan är många

gångar ett verkligt problem, som fordrar år av tråget arbete särskilt i ett så byråkratiskt och formalistiskt land som vårt, och nu är det bråttom.

Arbetarrörelsens medverkan i en snabb rationalisering är professor Myrdals erbjudande. Detta förutsätter dock, att företagarna redovisa »förvaltningen av sitt pund» för arbetarrörelsens representanter. En efterhandskritik av detta slag motsätter sig företagarna å sin sida. Arbetarrörelsen skall också genom särskilt utbildade representanter deltaga i de privata företagens förvaltning.

Nu måste man fråga: är en kritik, — ty det är det väl fråga om från arbetarrörelsens representanters sida; de skola ju icke tråda in i styrelsens ställe — verkligen det bästa medlet att befordra en snabb rationalisering? Det kan på ganska goda grunder påstås, att en revisorsartad kritik icke är särskilt lycklig. Den blickar bakåt, blir lätt negativ och verkar förlamande. Om det begåtts fel i det förflutna, bör man naturligtvis ta varning för framtiden, men att göra felet ogjort är icke möjligt.

När det gäller att stimulera en rationalisering och utveckling av det privata näringslivet, torde därför en kritik av annat slag vara erforderlig. Den fria konkurrensen är den bästa och hårdaste kritik, som ett ineffektivt företag kan utsättas för. Vill det icke rationalisera, så har det heller inga möjligheter att överleva. Det är sant, att för närvarande många ineffektiva företag leva kvar i skydd av karteller och sammanslutningar av olika slag. Det är dock lika sant, att många av dessa äro nödvändiga på grund av statens inblandning och regleringar, och nog är det väl sant, att staten även aktivt uppmuntrar till dessa organisationer. Att i möjligaste mån slopa regleringarna och återställa en fri konkurrens ingår icke i arbetarrörelsens program. En reglering av utrikeshandeln är dessutom en sak, som kan väntas leda till ett utestängande av den konkurrens från främmande länder, som eljest skulle göra sig gällande. Att utestänga konkurrensen utifrån torde dock icke i längden gå, och att slopa regleringarna torde kanske icke heller kunna ske omedelbart, men troligt är, att en effektivisering av produktionen gagnas bättre av konkurrens än av kritik av begångna fel och misstag. Det skulle stå oändligt mycket mer att vinna, om arbetarrörelsen ville inrikta sina krafter på den positiva uppgiften att undanröjda de hinder, som företagarna inom den fria sektorn med rätt eller orätt anse, att staten ställer i deras väg för en effektivisering av produktionen.

I sin tyvärr negativa kritik framhåller professor Myrdal flera industrigrenar såsom efterblivna. Varpå beror då denna efterblivenhet? Är staten utan all skuld därtill? Bland annat angripes även den mellansvenska gruvindustrin för ineffektivitet. Tydligen avses närmast järngruvorna. Emellertid innefatta de mellansvenska gruvorna även ekonomiskt viktiga andra gruvor, t. ex. sulfidmalmsgruvorna. Dessa ha hittills arbetat för export, och efterblivenhet i en exportindustri är inte sannolik. Är det meningens, att även denna utförsel skall förbjudas?

Det finnes i vårt land två metallverk av fullt kontinentala mått.

Det finns även en utvecklingsduglig malmindustri, tillräcklig för att tillgodose dessa metallverks behov av metaller. Däremot saknas det led i framställningsprocessen, som består i malmens omvandling i metall. Med begäran att bli trodd på mitt ord påstår jag, att socialiseringsshotet t. ex. i form av den nya gruvlagen och statens allmänna skattepolitik förhindrar uppkomsten av en sådan malmförädlingsindustri. Planer därpå funnos före kriget, men måste skrinläggas. Det måste betecknas som en anomali, att för ammunitionsframställningen så viktiga metaller som bly och zink icke kunna tillverkas i vårt land trots ett långvarigt världskrig in på våra knutar, och trots att naturen rikligen begåvat oss med råvaran därför. Skall nu även exporten av sulfidmalmer förbjudas, kan det förutses, att denna industri kommer att dö. Eller, är det att räkna med, att staten kommer att bygga upp en tillräckligt stor smältnings- och raffineringsindustri?

Ett exportförbud för järnmalmer i nuvarande läge — vilka järnmalmer avses för övrigt, de fosforsyrerika eller fosforsyrefattiga eller båda slagen? — torde bli ett slag i luften. Efterfrågan på våra järnmalmer under tiden efter kriget blir kanske icke lika stor som under 30-talets forcerade upprustning.

Om en effektivisering av näringslivet skall komma till stånd, så torde konkurrensens återställande vara ett vida effektivare medel än revisionistisk kritik av den typ, som arbetarrörelsen avser att genomföra. Utländsk konkurrens kunna vi få genom att icke lägga hinder i vägen för importen, men inhemsk konkurrens uppstår endast, om nya företag bildas och nya verksamhetsgrenar upptagas av bestående företag. Att underlätta och främja ny företagsamhet inom den privata sektorn borde därför vara ett angeläget mål för den ekonomiska politiken och särskilt för skattepolitiken.

H. Å.

Slaget vid Jankow — Man kan ej annat än med respekt och tacksamhet iakttaga den livliga vetenskapliga verksamhet, som Försvarsstabens krigshistoriska avdelning förmår utveckla vid sidan av det myckna arbete, som tidsläget fordrar av den. Endast några månader efter den intressanta minnesskriften över sjöslaget vid Femern utkommer nu en ny givande studie, även den över ett 300-årsminne ehuru denna gång till lands (*Slaget vid Jankow 1645—1945*, Stockholm 1945). Den förnämligt utstyrda volymen, vars framställning får en mustig tids- och lokalkolorit av de ymniga citaten ur samtida källor, redovisar ett omfattande och energiskt forskningsarbete rörande den ryktbaraste av Torstenssons segrar och bjuder i fråga om stridens gång i några avseenden på helt nya resultat. Man kan endast beklaga, att tidsläget omöjliggjort studier i vissa utländska samlingar, främst fältakterna i Wiens krigsarkiv. Författarna ha därför på somliga punkter nödgats nöja sig med att bygga på tidigare bearbetningar från utländskt håll.

Minnesskriften ställer med inledande kapitel in 1645 års fälttåg i dess politiska och militära sammanhang med trettioåriga krigets tidigare skeden, skildrar därefter de operationer i Böhmen, vilka före-

gingo den stora drabbningen, och ger så en bred skildring av dennas förlopp, stödd på talrika kartor och samtida bilder. Den sammanhängande skildringen avslutas med en kort översikt av slagets följder. Till detta har så fogats en särdeles intressant studie av generallöjtnant Ludvig Hammarskjöld över det svenska artilleriet — det vapen, där Lennart Torstensson ju först framträtt i främsta ledet av sin tids militärer — och dess betydande, måhända avgörande insatser just vid Jankow. Verkets intresse ökas ytterligare av en exkurs om det samtida kartmaterialet, särskilt den skizz, som den unge Erik Dahlberg lämnat oss av 1645 års operationer.

Det intryck, som starkast fäster sig hos läsaren vid sidan av det svenska artilleriets för dåtiden överraskande rörlighet och höga kvalitet, är det av fältherrens planläggning av slaget med den djärva högeravmarschen för att kringgå de kejserligas vänstra flank och avskära deras förbindelser och av hans fasta ledning under själva striden med dess överraskande vändningar och förbryllande sammanstötningar. Det var framför allt genom detta sista, som den svenska armén höjde sig över den annars av allt att döma kvalitativt ävenledes mycket högtstående kejserliga, vars ledare, fältmarskalken Hatzfeld, alldeles förlorade greppet om händelsernas utveckling. Torstenssons insats blir så mycket beundransvärdare mot bakgrunden av hans bräckliga hälsa. Fältmarskalken gynnades dock på segerdagen vid Jankow så till vida av lyckan, som »dette torre och friske vädret» tillät honom att själv leda sina skaror. I raden av hans bragder, vilka alltjämt bereda honom ett uppmärksammat och hedrat namn i den europeiska krigshistorien, intager, som redan sagts, Jankow kanske den yppersta platsen.

Efter läsningen av denna minnesskrift vill man blott uttala den förhoppningen, att krigshistoriska avdelningen skall få tillfälle att på ett värdigt sätt hugfästa de trehundraårsminnen, som snart stunda, nämligen Karl X Gustavs fälttåg med så betydelsefulla namn i vår historia som Warszawa och tåget över Bält. Mellankrigsårens verklighetsfrämmande inställning till denna världens realiteter hade i sitt släptåg även ett bornerat förakt för den krigshistoriska vetenskapen. Man minns ännu med undran de kommentarer, som det stora verket om Gustav II Adolfs krig framkallade i vissa kretsar. Det är måhända ännu tillåtet att hoppas, att den förståelse i fråga om försvarets betydelse för vår yttre och inre frihet, som väckts till liv under de sista sex åren, skall visa sig äga så mycken livskraft, att den även förslår till att hålla intresset vaket för en av de betydelsefullaste sidorna av Sveriges utveckling under gångna sekler.

T. T. H.